

Dr. Simon Slokan

Inšpektorat za šolstvo in šport

DRUŽBENA ODGOVORNOST ŠOLSKEGA PROSTORA – REALNOST ALI FIKCIJA?

Social Responsibility of the School Setting – Reality or Fiction?

Platon je zapisal ogromno nasvetov in misli, ki jih mnogi še danes razumejo kot vodila za boljše življenje – za nas sta v teh okoliščinah pomembni naslednji, »Človeka *merimo po tem, kar dela s svojimi sposobnostmi*« in »Če človek zanemarija učenje, bo v konec življenja stopil hrom«. Mogoče sta obe misli preveč filozofski, vendar ko spregledamo pomen, ugotovimo, da sta še kako pomembni za današnji čas, ko v ospredje vse preveč stopajo individualizem, egoizem, razdvojenost in polarizacija – na žalost tudi v šolskem prostoru. Ja, pomembno je zavedanje, da je vsak posameznik individuum, vendar ga moramo ocenjevati po njegovih sposobnostih, ki lahko prispevajo v skupno, družbeno dobro. Dejstvo namreč je, da vsak človek lahko svetu/okolju nekaj da, kajti vsakdo ima v sebi moč, znanje, veščine, izkušnje, ki jih svet potrebuje. Samo znati jih je treba uporabiti in/ali usmerjati, pa bo svet lepši. Seveda pa je pomembno spoznanje, da izobraževanje, tako formalno kot neformalno, omogoča boljše življenje – za vse. Želja po učenju, izobraževanju, nadgrajevanju izkušenj, učenju novih stvari nas osebno in družbeno osrečuje in dela boljše (Platon, 1995; Slokan, 2020). V tem okviru pa se skrivajo tudi temelji družbene odgovornosti vsake organizacije, seveda ob predpostavki, če le-to želi videti.

TEORETIČNI VIDIK DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

Družbena odgovornost kot temeljno vodilo vsake organizacije oziroma podjetja ni novodoben pojav. V različnih oblikah in pojmovanjih se pojavlja vse od začetka civilizacije, predvsem v okviru zagotavljanja dobrega za skupnost.

Današnji koncept organizacijske družbene odgovornosti praviloma ignorira individualno odgovornost posameznika kot nosilca vloge, čeprav je o pravičnosti oziroma vračanju tega, kar smo prejeli, razpravljali že Sokrat v dialogu z drugimi filozofi (Platon, 1995). Pojav družbene odgovornosti organizacij, podjetij ali posameznikov torej ni nov. Drugačna oziroma boljša je le ozaveščenost ljudi o tem, kot pravi Watson (1991), da je verjetno najbolj pomembna značilnost našega planeta ta, da živimo na njem skupaj z drugimi. To dejstvo pa predstavlja ogromno težavo vsakomur, ki se ukvarja z vprašanjem »kako ravnati« (Šumi, 2009).

Moderna doba družbene odgovornosti organizacij in podjetij se je začela v petdesetih letih 20. stoletja, nato pa so se z

razvojem empiričnih raziskav, razumevanjem različnih vlog posameznikov in družbe začeli razvijati sodobni trendi in ugotovitve družbene odgovornosti. Sodobne oblike tako vključujejo pomen družbene učinkovitosti organizacije, teorijo deležnikov, teorijo poslovne etike in sodelovanje s skupnostjo. Tematika družbene odgovornosti tako v zadnjem obdobju priteguje vedno večjo pozornost, tako na akademskem področju kot tudi v praksi (Carroll, 1999; Waldman, Siegel, 2008; VanSandt, Neck, 2003). Pri tem se raziskovalci strinjajo, da imajo pri oblikovanju in implementaciji družbene odgovornosti v življenje najbolj pomembno vlogo vodje (Waldman, Siegel, 2008). Waddockova (2007) in Šumi (2013) glede tega menita, da bodo vodje in menedžerji v prihodnje soočeni z vse večjimi zahtevami in pričakovanji družbeno odgovornega dela in transparentnosti delovanja. Namreč, družbeno odgovorno vodenje ne pomeni več le opravljanja posla, ampak je pomembno tudi, kako je delo opravljeno in kako se doseže storitev (Karp, 2003; Šumi, 2013).

Glede na navedeno je v današnjem kompleksnem družbenem okolju vse bolj pomembna integriteta vodij, in sicer kot pristna volja oziroma želja upoštevati celostno vlogo lastnega podjetja ali organizacije v okolju, kjer posluje. Etično ravnanje vodij torej postaja konkurenčna prednost za vse več podjetij oz. organizacij, pri čemer raziskovalci ugotavljajo pozitivno povezavo med družbeno odgovornim ravnanjem vodij ter njihovim etičnim vodenjem (De Hoogh, Den Hartog, 2008; Šumi, 2013; Slokan, 2020).

Možina in drugi (1994) družbeno odgovornost razumejo kot obveznosti, ki jih ima organizacija do posameznikov, drugih organizacij ter okolij, na katere lahko vpliva njeno delovanje. V širšem pomenu je odgovornost izražena v pričakovanju, da bo vsak zaposleni pripravljen sprejemati pohvale in kritike za lastne dosežke, ki so rezultat izvajanja dodeljenih nalog.

Ob tem pa je treba poudariti, da Waldman in Siegel (2008) družbeno odgovorno ravnanje organizacij in podjetij opredelujeta kot aktivnost oziroma pripravljenost vse boljših storitev za znane skupine deležnikov, kot so zaposleni, dobavitelji, lokalna skupnost, nevladne organizacije, širše družbeno okolje – npr. okoljevarstvene storitve itd.

Shahin in Zairi (2007) menita, da družbena odgovornost zbuja obveznost brezpogojnega uresničevanja »družbene pogodbe« med organizacijami ter družbenim okoljem. Pri

tem morajo biti organizacije odgovorne do dolgoročnih potreb in zahtev okolice, usmerjene v optimizacijo pozitivnih učinkov ter minimalizacijo negativnih posledic za družbeno okolje.

DRUŽBENA ODGOVORNOSTI ŠOLSKEGA PROSTORA

Segment družbene odgovornosti šolskega prostora je v formalnem okvirju, zajet v 2. in 2. a-členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju ZOFVI). Omenjena zakonska okvira odlično povzemata družbeno odgovornost, pri čemer sta pomensko določena kot *cilji vzgoje in izobraževanja*¹ ter *varno in spodbudno učno okolje*.²

Sami temeljni ciljni vzgoje in izobraževanja, kot so navedeni tudi v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS 2011, poudarjajo:

- zagotavljanje kakovostne vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh,
- podpiranje optimalnega fizičnega in psihičnega razvoja vsakega posameznika,
- zagotavljanje splošne vzgoje in izobraževanja ter znanj kot tudi poklicnih spretnosti in znanj, primerljivih z državami, ki dosegajo najvišje rezultate na mednarodnih tekmovanjih,
- razvoj sposobnosti za vseživljenjsko učenje in stalni osebni in strokovni razvoj,
- zagotavljanje enakih možnosti v izobraževanju – ne glede na spol, družbeno in kulturno poreklo, vero, narodnost, svetovni nazor in fizično ali psihično stanje – ter zagotavljanje podpore in spodbud določenim skupinam, ki jih potrebujejo,
- zagotavljanje pogojev za razvoj posebej nadarjenih posameznikov,
- zagotavljanje sodelovanja med izobraževalnimi zavodi in širšo skupnostjo,

- razvoj sposobnosti za življenje za življenje v demokratični družbi.

Kot izhaja iz omenjenih temeljnih ciljev, se je država ob pripravi normativnih okvirov zavedala pomena sodobnih oblik družbene odgovornosti šolskega prostora. Ob preučevanju dodatnih oblik in razlag ciljev vzgoje in izobraževanja se poudarja sodobnost družbe, šolskega prostora, enakost in prispevek k razvoju na celotnem področju. Vendar je temeljno vprašanje, ali se vse to dejansko udejanja v našem (šolskem) prostoru.

KJE SMO IN KAM ŽELIMO

Iz do zdaj navedenega lahko razberemo, da je družbena odgovornost šolskega prostora dejstvo – tako na formalni kot sociološki ravni. Kaj pa na dejanski, izvedbeni, operativni ravni? Kot opozarjajo raziskovalci, se družbena odgovornost posamezne organizacije udejanja ob zavedanju njenega pomena s strani vodij, ki organizacijo/skupino/zavod vodijo. Zavedam se, da se do zdaj v šolskem okolju o omenjenem okvirju, v takšnem segmentu, še nismo pogovarjali, vendar pa je treba – ob razvoju sistema, spremenjanju človeških in družbenih vrednot – sprejeti tudi nova dejstva, in to so sodobne oblike vodenja, ki jih vodje morajo začeti spoznavati in uporabljati pri svojem vodenju, kot tudi zavedanje vseh zaposlenih, kaj je poslanstvo vsakega posameznika, kakšno vlogo ima v posameznem okolju in kakšni so formalni ciljni vzgoje in izobraževanja.

Z različnimi oblikami ozaveščanja, izobraževanja in usposabljanja vseh zaposlenih v sistemu vzgoje in izobraževanja, posebej pa vodij, je treba narediti korak naprej v smislu, kaj družba – poleg zakonitosti in strokovnosti – pričakuje od zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seveda moramo pri tem izhajati iz predpostavke oziroma prepričanja, da vsi zaposleni v vzgoji in izobraževanju vsakodnevno ravnaajo družbeno odgovorno, ob tem pa je treba zadevo ozvestiti do te mere, da bomo znali svoje delo in delo vseh zaposlenih v vzgoji in izobraževanju, ne glede na to, kaj počnejo, tudi spoštovati. Ali smo pa to sposobni storiti, bo pa pokazal čas.

1 2. člen ZOFVI – Cilji vzgoje in izobraževanja

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so:

- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika,
- zagotavljanje kakovostne izobrazbe,
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika,
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi. Vzgojno-izobraževalni zavodi razvijajo zavest o državni pripadnosti in nacionalni identiteti z obeleževanjem državnih praznikov, katerega sestavni del je izvedba himne Republike Slovenije in z drugimi dejavnostmi. Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo stalno izobešeno zastavo Republike Slovenije, na območjih, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izobeši tudi zastavo narodne skupnosti.
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja,
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja,
- omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki ustreza stopnji razvoja in življenjski dobi posameznika,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami,
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij,
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja,
- omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu,
- omogočanje čim višje ravni izobrazbe čim večjemu deležu prebivalstva ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti,
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva.

2 2. a-člen ZOFVI – Varo in spodbudno učno okolje

V vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami se v skladu s cilji iz prejšnjega člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je prepovedano telesno kaznovanje otrok in vsakršna druga oblika nasilja nad in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti, socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.

VIRI IN LITERATURA

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (2011). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Dostopno: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.

Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility – Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society* 38 (3), 268–295.

De Hoogh, A. H. B., Den Hartog, D. (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: A multi-method study. *The Leadership Quarterly* 19, 297–311.

Karp, T. (2003). Socially responsible leadership. *Forresight* 5 (2), 15–23.

Možina, S., Kavčič, B., Tavčar, M., Pučko, D., Ivanko, Š., Lipičnik, B., Gričar, J., Repovž, L., Vizjak, A., Vahčić, Al., Rus, V., Bohinc, R. (1994). *Management*. Radovljica: Didakta.

Platon (1995). *Država*. Ljubljana: Založba Mihelač.

Shahin, A., Zairi, M. (2007). Corporate governance as a critical element for driving excellence in corporate social responsibility. *International Journal of Quality & Reliability Management* 24 (7), 753–770.

Slokan, S. (2020). Družbena odgovornost Inšpektorata RS za šolstvo in šport. V: Slokan, S., in drugi, *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Slokan, S., Kečanović, B., Logaj, V. (2020). *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Šumi, R. (2009). Smo policisti družbeno odgovorni? V: Pavšič Mrevlje, T. (ur). *Varstvoslovje med teorijo in prakso: zbornik prispevkov*. 10. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Šumi, R. (2013). Vpliv integritete na uslužni stil vodenja v profitni in neprofitni organizaciji: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

VanSandt, V. C., Neck, C. P. (2003). Bridging Ethics and Self Leadership: Overcoming Ethical Discrepancies Between Employee and Organizational Standards. *Journal of Business Ethics* 43, 363–387.

Waddock, S. (2007). Leadership Integrity in a Fractured Knowledge World. *Academy of management Learning & Education* 6(4), 543–557.

Waldman, D., Siegel D. S. (2008). Defining the socially responsible leader. *The Leadership Quarterly* 19, 117–131.

Watson, C. E. (1991). Managing With Integrity: Social Responsibilities of Business as Seen by America's CEOs. *Business Horizons* 34(4), 99–109.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Ur. list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. In 25/17 – ZVaj.

► Avtor fotografije: Nejc Trampuž